

İstanbul Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi

The Journal of Information and Documentation Studies

Sayı/Number: 11, Sayfa/Pages: 40-59, İstanbul, İlkbahar/Spring, 2019

Basılı Nüsha ISSN: 1307-6655 Elektronik Nüsha ISSN: 2148-8975

ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK BAĞLAMINDA ÇOCUKLARA YÖNELİK KÜTÜPHANE HİZMETLERİ*

Library Services for Children in the Context of Multiculturalism

Güler DEMİR

Kastamonu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
gulerdemir2009@gmail.com, gulerdemir@kastamonu.edu.tr

Alındığı tarih: 23.03.2019; Kabul tarihi: 26.07.2019

Öz

Bu çalışmada, çocuklarda çok kültürlülük bilincinin yayılmasında ve çok kültürlü çocuklara hizmette kütüphane ve bilgi merkezlerinin rol ve sorumluluklarının tartışılması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel araştırma soruları çok kültürlülük olgusu ve kavramının ne olduğu, kütüphane ve bilgi merkezlerinin çocuklara yönelik çok kültürlü hizmetler ile kültürler arası diyalogun geliştirilmesinde nasıl bir sorumluluğa sahip olduğu biçimindedir. Kapsamlı bir literatür araştırmasına dayanan ve betimleme yönteminin kullanıldığı bu çalışmanın sonucunda anılan bağlamda kütüphane ve bilgi merkezlerinin kilit role sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Farklı kültürlerden çocukların bir araya gelip buluştuğu, farklı okuma ma-

* Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü ve KOP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından, 14-17 Kasım 2018 tarihleri arasında, Nevşehir'de düzenlenen 1. Uluslararası Çocuk Kütüphaneleri Sempozyumu'nda yalnızca özeti sunulan "*Çocuklarda Çok Kültürlülük Bilincinin Yayılması ve Çocuklara Çok Kültürlü Kütüphane Hizmetlerinin Verilmesi Bağlamında Kütüphanelerin Rolü*" başlıklı bildirisinin genişletilmiş ve makaleye dönüştürülmüş biçimidir.

ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK BAĞLAMINDA ÇOCUKLARA YÖNELİK KÜTÜPHANE HİZMETLERİ

teryalleri, görsel işitsel araç gereçler ve etkinliklerle (hikâye anlatma saatleri, yabancı dil eğitimi, gösteri ve sergiler vb.) hem eğitimlerinin desteklendiği hem de değişik kültürleri tanıdıkları ortamlara yer veren kütüphane ve bilgi merkezleri, çocuğun küresel bir topluma uyumunu kolaylaştıracak ve aynı zamanda ufkunu genişleterek, tüm insanlara, tüm farklılıklara karşı sevgi ve saygı duygularını geliştirecektir.

Anahtar Sözcükler: Küreselleşme, çok kültürlülük, çok kültürlü kütüphane hizmetleri, çocuklar, çocukluk dönemi.

Abstract

In this study, it is aimed to discuss the roles and responsibilities of libraries and information centers in spreading the awareness of multiculturalism in children and in serving multicultural services for children. In this context, the basic research questions of this study are as follows: What is the meaning of the concept of multiculturalism? What is the role of libraries and information centers in supporting multicultural services for children and in promoting intercultural dialogue of them? As a conclusion of this study, in which a comprehensive literature research was carried out and the descriptive method was used, it is obvious that libraries and information centers have a key role to play in this context. Libraries and information centers where children from different cultures come together and meet with different reading materials, audio-visual equipment and events (storytelling hours, foreign language education, shows and exhibitions, etc.) will facilitate a global collective harmonization and at the same time expand the horizon to develop feelings of love and respect for all people and differences.

Keywords: Globalism, multiculturalism, multicultural library services, children, childhood period.

Giriş

Küreselleşmenin ivme kazandığı çağımızda, göçler, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişim hızı ve diğer etkenlerle beraber gelişen ve birden fazla kültürün bir arada olması, etkileşmesi ile ortaya çıkan çok kültürlülük kavramı ve olgusu, kütüphane ve bilgi merkezlerine yeni misyonlar yüklemiştir. Çocukluk dönemi, yetişkinlik dönemine etki edecek bilgi, beceri ve değerlerin tohumlarının atıldığı, bu nedenle başta eğitim olmak üzere pek çok alan ve disiplinin hassasiyetle mercek altına aldığı bir dönemdir. Çocuğun çevresi ile geliştirdiği iletişim ve etkileşim süreçlerinde, aile, arkadaşlar, okul ve içinde yaşadığı kültür önemli oranda belirleyici nitelikler taşır. Kültürler arası yaşam biçimi, günümüz devlet ve toplum politikaları doğrultusunda önem kazandığından, çocuğun edindiği bilgi birikimi ve değerlerinin harcı da çok kültürlü ortamlarda yoğrulmaktadır. Çocuğun, kendisinden farklı olanı benimsemesi bağlamında sevgi, saygı, empati, hoşgörü gibi pek çok değer öne çıkar. Dolayısıyla, çocuğun kültürler arası yaşam biçimine yaklaşımının, farklı kültürlerden kişilerle

etkileşiminin sağlıklı boyutlar kazanması süreçlerinde hem aile hem de ilişkili tüm kişi, kurum ve kuruluşların rolleri çok önemlidir. Çocuğun, çok kültürlülüğe ilişkin farkındalığı ve çok kültürlü bir yaşamın ortaya koyduğu değer ve yapılanmaları içselleştirmesi sürecinde, çok kültürlülük bilinci ile gerekli donanımına sahip kütüphane-bilgi merkezleri en fazla yararı olan toplumsal kuruluşlar arasındadır.

1. Çocuk ve Çocukluk Dönemi

Tarihsel süreçte 'çocukluk' kavramına kolay ulaşılmamış, bu kavramın ayırdına ancak 16. yüzyılda varılmaya başlanmıştır. Rönesans'ın etkisi ile gelişen bilinç ve basımevinin (matbaa) keşfinden sonra çocuk kitaplarının basımı ile çocukluk döneminin özel bir dönem olduğu algısı gittikçe yayılmıştır. Bugün çocuğun kendine özgü bir dünyası, algılama ve düşünme biçimi olduğu, dolayısıyla çocukluk döneminin de yetişkinlikten farklı bazı nitelikler taşıdığı bilinmektedir (Nas, 2002, s. 1). Çocukluk dönemi, bilişsel ve ruhsal çerçevede kendine özgü dönemleri ile gelişen bir sürece işaret etmektedir. Ancak bu dönemleri birbirinden keskin biçimde ayrılan yaş dilimleri olarak değil bir dönem öncesine bağlı birikim ve etkilerle gelişen süreçler biçiminde ele almak daha doğru görünmektedir (Sommer, 2012, s. 249). Öte yandan, 1960'lı yılların sonuna dek etkisini sürdüren Freud, Erikson ve Piaget gibi pek çok kuramcının ileri sürdüğü görüşler, çocuklukla ilişkili çalışmaları etkilese de çağdaş yorumlar farklı boyutları içermektedir. Sommer (2012, s. 4) çocukluk olgusunun salt bütün çocukların içinden geçtiği belirli homojen gelişim evreleri ile ele alınmasının, çocuğu bir fanus içinde değerlendirerek onu yaşadığı toplum, sahip olduğu kültür ile günlük yaşamdan soyutlamak gibi olduğunu ileri sürmektedir. Keza, sosyolojik bağlamda çocukların kendi kültürlerini inşa eden ve yetişkin dünyasının üretimine katkıda bulunan aktif temsilciler olduğu söylenebilir.

Çocukluk, çocukların kendi yaşamlarını sürdüğü sosyal olarak inşa edilmiş bir dönemdir ve bu yönü ile yapısal bir formdur. Bu form, toplumsal yaklaşım gereği tıpkı sosyal sınıf, cinsiyet ve yaş kategorileri gibi değerlendirilebilir. Bu değerlendirmeler sonucunda aile, sosyal sınıf, cinsiyet, iş ve meslek gibi sosyal yapıya ilişkin değişikliklerin bu formu olumlu ya da olumsuz biçimlendirdiği anlaşılabilir (Corsaro, 2005, s. 3-4). Ayrıca, söz konusu bu değişiklikler çok boyutlu ve disiplinler arası bir alan çerçevesinde dikkate alınmalıdır.

İnsanın gelişimi, fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişim olmak üzere dört temel boyuttan oluşan karmaşık bir süreçtir. Her bir boyut gelişimin belirli bir yönünü vurgulasa da söz konusu boyutlar arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Örneğin, bilişsel gelişim fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimden etkilenirken, sosyal gelişim de biyolojik olgunlaşma, zihinsel ve duygusal gelişim gibi farklı gelişim süreçlerinden etkilenmektedir (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2007, s. 11). Bu bilgilere dayanarak, çocuğun gelişimi sürecinde biyolojik, kalıtsal, psikolojik ve sosyolojik birbirinden farklı pek çok etmen ve koşulun devreye

ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK BAĞLAMINDA ÇOCUKLARA YÖNELİK KÜTÜPHANE HİZMETLERİ

girdiğini; her bir çocuğun gelişiminin kendine özgü nitelikler taşıdığını söylemek olasıdır.

Bununla birlikte çocuklukla ilişkili çalışmalarda vurgulanan bir önemli nokta da her çocuğun ayrı, eşsiz ve benzersiz bir birey olduğudur. Her bir çocuğun kendine göre bir gelişme biçimi ve hızı bulunmaktadır. Bir çocuğun belli bir alandaki gelişmesi ortalamaya uymayabilir; ama olağan (normal) olabilir. Çocuğun bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal yönleri ile bir bütün olarak yetiştirilmesi gerekir. Bunun için çocuk psikolojisini bilmek ve çocuğu bütün yönleri ile tanımak önemlidir (Nas, 2002, s. 12).

Çocukluk dönemi, okuma, yazma ile duygu ve düşüncelerin ifade edilebilmesine ilişkin yetilerin temelini atıldığı önemli bir dönemdir. Yetişkinlerin kılavuzluğunun önemli olduğu bu süreçte eğitim kurumları ve kütüphaneler yaşamsal öneme sahiptir. Eğitim kurumları çeşitli eğitim programları ile bu yola ışık tutarken, kütüphaneler ilişkili kaynak, materyal ve araçlarla çocuğa en uygun ortamı hazırlayarak söz konusu eğitimi pekiştirirler. Bu süreçlerde eğitim kurumları ile kütüphaneler koordineli çalışmaları ise başarıya ulaşmak bağlamında önemli bir faktördür.

Bir çocuğun okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıklarını kazanarak gelişmesinde çeşitli bireysel ve toplumsal etkenler rol oynar. Bir ülkedeki kültür yapısı, eğitim sistemi, düşünce özgürlüğü, medya gibi toplumsal etkenlerin yanı sıra aile, öğretmen, kütüphaneci, arkadaş grubu gibi yakın çevrenin bu alışkanlıklara etkisi söz konusudur. Özellikle öğretmen-kütüphaneci iletişimi bu alışkanlıklar açısından 'klasik' olarak nitelenmektedir (Yılmaz, 2013, s. 525-526).

Çocukluktan itibaren okuma alışkanlığını geliştirme etkinliğini, resimli hikâye kitaplarından başlatmak, kılavuz desteği ile okumak, yüksek sesle okumak, çocuklarla beraber okumak vb. eylemler, çocukların okuma heyecanını kazanmalarına yol açmaktadır Böylece çocuklarda okuma yavaş yavaş alışkanlık haline gelmekte ve onların kendilerine uygun okuma materyallerini bağımsız olarak seçmeleri yönünde etki etmektedir (Sivakamasundari ve Devaki, 2017, s. 227).

2. Çocuk Kütüphaneleri ve Çocuk Kütüphaneciliği

Çocuk kütüphaneleri, çocukların doğru bilgilenmeleri, okuma alışkanlıklarını, yaşam boyu öğrenimlerini ve yaratıcılık gibi pek çok becerilerini geliştirmelerinde, sosyalleşmelerinde ve sağlıklı bir gelişim göstermelerinde önemli rolü olan kurumlardır.

Çocuk kütüphaneleri,

çocuklara (yazı ve resimleri tanımaya başladıkları ilk günden itibaren gereksinimlerini yetişkinlere yönelik bölümden karşılayabilecekleri güne kadar) zevk alacakları ve de aynı zamanda öğretici yayınları bir arada uygun

GÜLER DEMİR

şartlarda sunan, bu doğrultuda onlara istedikleri yayını seçme hakkı veren ve gerektiğinde rehberlik eden kurumlardır (McColvin, 1963, s. 3).

IFLA (2018, s. 5), çocuk kütüphanesinin misyonunu, çok kültürlü çocuk toplulukları ile aile ve bakıcılarına ilgili dillerde, çocukların yaş ve yeteneklerine uygun bilgi, program ve hizmetler için anlamlı erişimler sağlayan bir bilgi, öğrenme ve kültür merkezi olarak hizmet etmek biçiminde tanımlamıştır. Evrensel düzeyde de benimsendiği gibi, okuryazarlık ile öğrenmeyi ve okumayı desteklemek, bu görevin başarılmasında odak nokta olarak kabul edilir. Aynı kılavuzda (2018, s. 5), çocuk kütüphanesinin amacına ilişkin şu ifadeler yer almaktadır:

Her yaş ve beceri düzeyinden çocuğun, eğitim, bilgi edinme ve kişisel gelişimi ile gereksinimlerini karşılamak üzere çeşitli kaynaklar ve hizmetler sağlamaktır. Bunlara, rekreasyon ve boş zamanları değerlendirme ve ayrıca çocukların sağlığını ve refahını desteklemek de dahildir. Çocuklara yönelik kütüphane hizmetleri, çocuğa geniş ve çeşitli bilgi, fikir ve görüş yelpazesine erişim sağlayarak demokratik bir toplumun gelişiminde ve korunmasında önemli bir rol oynar.

Ülkemizde, çocuklara da hizmet sunan halk kütüphanelerinin görevleri 28170 numaralı ve 11 Ocak 2012 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği'nde (madde 6) ise şöyle açıklanmaktadır:

- a) Halkın bilgi edinme gereksinimini karşılar.
- b) Bireysel ve yaşam boyu öğrenme çabalarını destekler.
- c) Başta çocuklar olmak üzere, bölge halkında okuma kültürü ve kütüphane kullanma alışkanlığı yaratır ve güçlendirir.
- d) ç) Toplumun bilgi okur-yazarlığı becerisi kazanmasını ve geliştirmesini sağlar.
- e) Her düzeyde örgün ve yaygın eğitimi destekler.
- f) Çocuk ve gençlerin zihinsel yaratıcılıklarını geliştirmelerini destekler ve bu yönde fırsatlar sağlar.
- g) Öncelikle bulunduğu bölge olmak üzere, toplumun kültürel ve sosyo-ekonomik kalkınmasına destek sağlar.
- h) Toplumda kültürel mirasa, sanata ve bilime karşı duyarlılık oluşturur ve bu bilincin geliştirilmesini sağlar.
- i) ğ) Somut olmayan yerel kültür mirasının toplanması, düzenlenmesi, korunması, kullanılması ve geleceğe aktarılmasına katkı sağlar ve sözlü geleneği destekler.
- j) Kültürler arası diyalogu geliştirmeye katkı sağlar.

Ayrıca yönetmelikte (m. 12/b) “Dermenin en az 1/3’ü çocuklara yönelik materyalden oluşur” ve (m. 22/c) “Çocuk kütüphaneleri ile çocuk bölümleri on dört yaşına kadar olan çocuklara hizmet verir” diye geçmektedir.

Connor (1990, s. 1) dünyanın geleceği olan çocuğun zihinsel gelişimi, bilgi birikimi, değerlerinin biçimlenmesi ve düş gücüne katkıda bulunmak üzerine kurulan bir kariyerin vereceği hazza dikkati çekmektedir. Çocuğun ömür boyu sürecek bir okuma zevki ve bilgilenme, araştırma becerilerini geliştirme-

ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK BAĞLAMINDA ÇOCUKLARA YÖNELİK KÜTÜPHANE HİZMETLERİ

sine yardımcı olmak; bilginin ölçsüzce büyüdüğü ortam ve araçlar arasında bilgiye hâkim olabilmesine yol açabilmek gibi işlevlerle anılan kariyer çocuk kütüphaneciliğidir.

Çocuklarla çalışan kütüphaneciler, çocukları okuma sevinci ve kitaplarla tanıştırma; onlara okuryazarlıklarına ilişkin birikimlerini, günümüz okuryazarlık eğilimlerini aktarma fırsatını bulur. Çocukların sorularına yanıt verecek kaynakları onlara tanıtabilirler. Doğru kitabı, doğru çocuk ile doğru zamanda buluşturmak kütüphanecilerin görevinin gerçek bir yansımasıdır. Günümüzde kütüphaneciler çocukları yalnız basılı değil aynı zamanda elektronik ve çeşitli görsel ve işitsel medyayı (film, video, kaset ve diğer medya) kullanma konusunda da teşvik etmektedir (Connor, 1990, s. 1).

Halk kütüphanelerinin, ırk, sınıf ve cinsiyet gibi faktörleri dikkate almaksızın tüm toplulukların/grupların ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğu olduğu bilinmektedir. Kütüphanecilik mesleğinin hizmet yöneliminde insan faktörünü hizmet odağına yerleştirmek esas sayılmaktadır.

Halk kütüphanelerinin hizmet kategorilerini 'bilgi', 'eğitim', 'rekreasyon' ve 'kültür' biçiminde ayırmak anlamlı olabilir. Bu, zaman zaman birbiri ile örtüşen kategorilerin (örneğin, bir kukla gösterisi eğlendirici olduğu kadar sahip olduğu tarihsel değer ile beraber kültürel bir eylemdir) birden fazlasını bir arada işlevsel duruma getirmek anlamına gelmektedir. Ancak halk kütüphanelerinin öncelikli ve yaygın olarak 'bilgi' ve 'eğitim' işlevlerine odaklanması söz konusudur. Oysa çocuk ve gençlere yönelik hizmetler bağlamında kütüphanelerin çocuk ve gençleri ilgilendiren diğer kurum, kuruluş ve organizasyonlarla (okullar, kreşler, çocuk yuvaları, izcilik grupları, park, eğlence ve rekreasyon alanları vb.) iletişim ve işbirliği içinde olmaları, hizmet alanlarını genişletmeleri kamuoyunun kütüphanelere ilgisini çekecektir (Willett, 1995, s. 62).

Halk kütüphanelerinin bireylerin toplumsal uyumuna ve gelişimine ilişkin işlevleri günümüzde daha fazla üzerinde durulan bir konudur. Çocuklar, aile, arkadaşlar ve toplum gibi etmenlerin biçimlendirdiği belirli bir sosyal ve kültürel çevrede yetişirler. Irk, etnisite, kültür, çeşitlilik ve dil öğelerinin hepsi, bireysel kimlik ile geleceğe ilişkin amaç ve beklentilerin oluşumunda rol oynar. Çocuğun içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durum, coğrafi yerleşke, erken çocukluk dönemine ilişkin eğitimi ve bakımı gibi etmenler de bu süreçte belirleyicidir. Dil ve okuryazarlık gelişimi için sunulan olanaklar, çocuğun eğitiminde önemli bir yer tutarken, çocuk kütüphanesi, çocuğa ve ailesine sunduğu kaynaklar ve hizmetler ile söz konusu becerilerin gelişimine katkı sunmada kilit rol oynar (Rankin ve Brock, 2012, s. 5).

ALA'nın (Amerikan Kütüphane Derneği) (2006) önerilerine göre, çocuk ve/veya gençlere yönelik hizmetlerle ilgilenecek kütüphanecilerin çocuklar, aileler, okullar ve tüm paydaşlar çerçevesinde olumlu etki oluşturacak tavır ve tutumlar geliştirmeleri yararlı olacaktır. Söz konusu kütüphanecilerin, bir halk kütüphanesi, okul kütüphanesi ya da özel olarak çocuklara ve/veya

gençlere hizmet veren bir kurumda, kısacası nerede çalıştıkları önemli değildir. Önemli olan bu sorumluluğun bilincinde olmalarıdır. Bu nedenle kütüphanelerin ilişkili çeşitli topluluklara ulaşmaları, kitap sevgisini paylaşmaları, son teknolojileri izlemeleri, liderlik, organize etme, karar verebilme, sanatsal yeteneklerini kullanabilme gibi beceriler geliştirmeleri oldukça önemlidir. Bunun dışında başlıca önerilenler ise aşağıdaki gibidir:

- Çocuk ve gençleri güçlendirmek, onları motive etmek,
- Okuma alışkanlığını besleyip geliştirmek,
- En son ve yeni elektronik kaynakları tanıtmak,
- Diğer eğitimcilerle işbirliği yapmak,
- Kütüphaneyi çeşitli toplum grupları ile ilişkilendirmek için programlar oluşturmak,
- Kütüphane koleksiyonunu geliştirmek için kaynaklar seçmek,
- Ebeveynlik eğitimi ve aile okuryazarlığı programları sağlamak,
- Yaratıcılık, ilgi alanları ve yeteneklerin geliştirilmesine yardımcı olacak ilgi çekici etkinlikler tasarlamak ve sağlamak (ALA, 2006).

3. Çocuk Kütüphanelerinin Tarihsel Gelişimi

Çocuklara yönelik kütüphane hizmetlerinin kamusal bir sorumluluk durumuna gelmesi, tarihsel olarak 20. yüzyılın buluşudur; ancak bu konuya ilişkin farkındalık ve çabaların gelişimi, istikrarlı bir ilerleme göstermemekle beraber, daha geriye, 1800'lü yıllara dayanır. Anılan dönemlerde gerçekleşen bu girişimler genel olarak bu işe gönül verenlerin bireysel; ancak düzenli ve sistemli olmayan, zaman zaman gerçekleşen gönüllülüğü esasına dayanmaktadır (Fenwick, 1976, s. 329). Esasen, hayırseverler ve sivil toplum kuruluş temsilcileri 1800'lerin başında Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk halk kütüphanelerini kurdukları zaman, amaçları kendi kitaplarını almaya maddi gücü yetmeyen yetişkinlere okuma olanakları sağlamak ve bir taraftan da Avrupa'dan gelen göçmenlerin Amerikan toplumuna uyum sağlamasına yardımcı olmaktı. İstisnalar dışında, bu kütüphaneler çocuklara açık değildi. Öte yandan, gönüllü grupların çocuklara ve gençlere kütüphane hizmetleri sağlama yönündeki girişimleri, süreklilik arz etmese bile, tutarlı bir şekilde, onların eğitimlerini etkili ve yararlı vatandaşlar olarak teşvik edecek kitaplar sağlama hedefine yönelikti (Walter, 2001, s. 1; Fenwick, 1976, s. 329).

Anılan dönemlerde, çocuklara yönelik kütüphane hizmetleri için bir alan tahsis edilmesi değil kitap koleksiyonları oluşturulması yaygın bir uygulamaydı. Hem çocuklar için kitap koleksiyonları geliştirme misyonu hem de okul ve halk kütüphaneleri arasındaki işbirliğine olan inanç, ilk mesleki eğilimlere işaret eder (Vandergrift, 1996, s. 686).

19. yüzyılda çocukların statüsündeki değişim, onların bireysel olarak özel gereksinimlerine ilişkin kademeli bir süreçte gelişen farkındalığa koşut biçimde oluşmuştur. Temel olarak, çocukluğun sadece çocuğun bedeninin yetişkinliğe evrildiği bir krizalit (koza) dönemi olmadığı, her evresinin kendine özgü

ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK BAĞLAMINDA ÇOCUKLARA YÖNELİK KÜTÜPHANE HİZMETLERİ

fiziksel, duygusal ve ruhsal gereksinimleri içeren sürekli bir yaşam deneyiminin parçası olduğu kabul edilmiştir. Çocukluk çağına ve onun gereksinimlerine ilişkin bu farkındalık gelişimi, tarihsel süreçte kolay veya hızlı bir şekilde oluşmamış; aşamalı olarak demokrasi ve eşitlikçilik ideallerinin gelişimi ile beraber yerleşmeye başlamıştır (Fenwick, 1976, s. 329-330). 1876 yılının başlarında ABD Eğitim Bürosu (The U.S. Bureau of Education) halk kütüphanelerinin 'tarihi, durumu ve yönetimi' üzerine bir çalışma başlatır. Bu çalışmada halk kütüphanelerinin çocuklara erişimi kısıtlayan politikalarını değiştirmeleri gerektiği savunulmuştur. Çalışmanın temel argümanı, okuma alışkanlıklarının geliştirilmesinde erken yaşların çok önemli olduğudur (Walter, 2001, s. 2).

19. yüzyılın son yirmi yılında, çocuk çalışmalarına ilişkin çeşitli disiplinlerde gözlenen gelişmeler; John Dewey'in eğitim ve G. Stanley Hall'ın çocuk psikolojisi hakkındaki teorileri, özellikle çocuklara yönelik odaklanmayı daha da tetiklemiştir. Bu nedenle Çocuk Çalışma Derneği (The Child Study Association) kurulmuştur. Böylece artık çocukların sosyal, fiziksel, duygusal ve eğitsel gereksinimlerinin disiplinlerarası tartışma boyutuna taşınması söz konusu olmuştur. Eğitim, sosyal hizmetler, çocuk psikolojisi ve kütüphanecilik alanlarında çocuklara özel uzmanlaşma yayılmaya başlamıştır. Kütüphaneciler, nitelikli bir literatür ile okumaları desteklenen çocukların olgun ve iyi birer yetişkin olacakları konusunda hemfikirdiler. Kütüphaneler yavaş yavaş kapılarını çocuklara açmaya başlamıştır. Büyük olasılıkla ilerici hareketin ilkelerinden etkilenen halk kütüphaneleri, sosyal refah ve rekreasyon hizmetleri, adalet sistemi ve halk sağlığı programları ile ilgilenererek çocuklar için özel hizmetler sunmaya yönelmiştir. 19. yüzyılın sonuna gelindiğinde, ülke genelinde pek çok kütüphane çocuklara hizmet verir hale gelmiştir. Bunların arasında Minneapolis, Minnesota; Hartford, Connecticut; Denver, Colorado, San Francisco ve California yer almaktadır. 1896'da Brooklyn'deki Pratt Enstitüsü ve Rhode Island'daki Providence Halk Kütüphanesi, çocuk kütüphane kullanıcıları için tasarlanmış odaları içeren mekânlar açmıştır (Walter, 2001, s. 2).

Halk kütüphaneleri, çocuklar için kitap ve hizmetler sunmaya başladıktan sonra bu bağlamda uzman personel eksikliğinin önemini de kavramaya başlamıştır. 1905 yılında Olcott tarafından ifade edilen Carnegie Kütüphanesindeki çocuk kütüphaneciliği eğitimine ilişkin başvurularda adayların sahip olması gereken nitelikler aşağıdaki gibidir:

Çocuklara sempati ve saygı duyma, güler yüzlülük, güçlü bir karakter, arkadaş canlısı olma, okuma sevgisi, çeşitli koşullara uyarlanabilirlik, esneklik gibi nitelikler. Son olarak önemli noktalardan bir tanesi de güçlü bir mizah anlayışına sahip olmaktır. Çocuğun ev eğitiminde ise ona kitap sevgisi, kitap bilgisi, genel bilgi birikimi, hızlı ve doğru düşünebilme yetisi gibi becerileri kazandıracak türden bir eğitim verilmeliydi. Bu niteliklerin hepsinin bir kişide bir arada olması kolay görünmüyordu (Wralter, 2001, s. 3).

Tüm bu gelişmelere karşın 1970'li yıllar gibi geç dönemlere kadar pek çok çocuk kütüphanesi, hizmetlerinde dört yaş altındaki grupları dikkate almamıştır; ancak eğitilmiş ve bilinçli ebeveynlerin çoğalması ile beraber yeni yü-

rüyen çocuklar hatta bebeklere ilişkin talepler dahi kendini gösterir. Bu talep ve gereksinimlere koşut olarak özellikle halk kütüphaneleri çok küçük yaştaki çocuklara ebeveynlerin de eşlik edeceği programlar, hikâye anlatım saatleri, resimli kitaplar ile çok basit kavramları ve içeriği olan koleksiyonlarla hizmetlerini geliştirmeye başlamıştır. Çocuk gelişimi ve psikolojisi ile ilgilenen psikolog, eğitimci ve diğer alanlardan gelen kişilerin kılavuzluğuna başvurularak hazırlanan program ve koleksiyonlar çocuk kütüphanelerinin gelişimine destek olur. Genel olarak çocuğun beyin gelişiminin %80'inin ilk üç yılda biçimlendiği; ömür boyu öğrenilenlerin yarısının ilk beş yılda şekillendiği ve dil öğrenimi ile okuma arasında güçlü bağların bulunduğu ilişkin bilgiler, çocukluğun erken dönemlerinin ne kadar önemli olduğuna dair kütüphanecilere ışık tutmaktadır (Cerny, Markey ve Williams, 2006, s. 2).

Günümüzde ise geleneksel kütüphanelerin toplumun tüm üyelerinin taleplerini karşılamaya ilişkin başarısızlığı artık alternatif bilgi merkezleri ve kuruluşlarının gelişimini tetiklemekte (Mdluli, 2007, s. 1-2); bir yandan da kütüphaneler işlev ve niteliklerini gözden geçirerek, geliştirmeye, dönüştürmeye başlamaktadır. 21. yüzyılın halk kütüphanesinin toplumun tüm üyelerine hizmet verme işlevini hakkı ile yerine getirmesi için en çok da çeşitli nedenlerle yeterli hizmeti gereğince alamayan kişi ve gruplara yönelmesi, üzerinde önemle durulan bir konudur. Bu kişi ve gruplara ilişkin günümüze değin -bir kısmı rahatsız edici çağrışımlar yapması nedeni ile tartışmalı- 'az gelişmiş', 'gelişmekte olan', 'imtiyazsız', 'dezavantajlı' ve benzeri çeşitli terimler kullanılmıştır; ancak 21. yüzyılda benimsenmesi önerilen yaklaşım aşağıdaki gibi ifade edilmektedir: "Dezavantajlı olanlar insanlar değildir"; çünkü söz konusu kişiler esasen hizmet sağlayıcıları olarak bizlerin onlara diğer kullanıcılarla aynı hizmeti sunamamamız nedeni ile dezavantajlı duruma gelmişlerdir (Mdluli, 2007, s. 1-2; Coleman 1992, s. 308).

Günümüz küresel değişim ve gelişim koşullarının ortaya koyduğu en önemli gereksinimlerden biri, kütüphane hizmetlerine ortalama kullanıcılara göre daha zor koşullarda ulaşabilen ve bu nedenle literatürde 'dezavantajlı' olarak da tanımlanan çok kültürlü gruplara, diğer gruplarla eşit koşullarda hizmet sunmak; söz konusu grupların gelişimini desteklemektir.

4. Çok Kültürlülüğe İlişkin Temel Kavramlar

Çok kültürlülük kavramının temel dayanağı kültür kavramıdır. Bu nedenle öncelikle kültür kavramından söz etmek gerekir. Bu kavramın çok çeşitli disiplin ve perspektiflerden ele alınan yönleri vardır. Farklı disiplin ve bakış açılarının etkisiyle yapılan kültür kavramıyla ilgili açıklamalar, birbirleriyle çok fazla benzerlik göstermemektedir. Bu da, söz konusu kavramın üzerinde uzlaşılması kolay olmayan karmaşık bir olguya işaret ettiğini göstermektedir.

İngiliz antropolog Tylor (1871, s. 1), kültür kavramını kapsamlı bir şekilde şöyle açıklamıştır:

ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK BAĞLAMINDA ÇOCUKLARA YÖNELİK KÜTÜPHANE HİZMETLERİ

Geniş bir etnografik çerçevede ele alındığı zaman, kültür ve medeniyet, bilgi, inanç, sanat, hukuk, ahlak, gelenekler ve insanın toplumun bir üyesi olarak edindiği diğer yetenek ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütündür. Kültürün çeşitli insan toplulukları arasındaki durumu, şu ana kadar genel prensiplere göre araştırılabildiği ölçüde, insan düşüncesi ve eylem yasalarının incelenmesine uygun bir konudur. Bir yandan, medeniyete yoğun olarak yayılmış olan tek biçimlilik, büyük ölçüde, tek tip nedenlerden kaynaklanan tek tip eylemlere atfedilebilir: diğer yandan, çeşitli derecelere sahip oluşu ise her birinin gelişme veya evrim aşamaları olarak kabul edilebilir. Aynı zamanda, her biri, geçirdiği tarihsel sürecin sonucu ve geleceğin tarihini şekillendirmek için kendi rolünü oynama işlevini görmektedir.

Tylor'un tanımlamasında, yaşadığı çağ da dikkate alınır, biyolojik, kultural öğelerden çok sosyolojik etmenlerin öne çıkması ve kavramın çok boyutlu biçimde ele alınması dikkati çekmektedir.

Uygur (1984, s. 17) bu kavrama ilişkin "insanın nasıl bir yaşama üslubu, ne tür bir var olma programı, ne tür bir eylem kalıbı benimsediği kültürdür" biçiminde bir sonuca varmıştır.

UNESCO'nun düzenlediği Dünya Kültür Politikaları Konferansı (World Conference on Cultural Policies) Sonuç Bildirgesi'nde (UNESCO, 1982) kültür kavramının karmaşık yapısına karşın tanımına ilişkin bir uzlaşmaya varılmış ve kavram aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

En geniş anlamıyla, kültürün artık bir toplumu veya sosyal grubu karakterize eden ayırt edici ruhsal, maddi, entelektüel ve duygusal özelliklerin bütünü olduğu söylenebilir. Sadece sanat ve edebiyatı değil, yaşam biçimlerini, insanın temel haklarını, değer sistemlerini, geleneklerini ve inançlarını da içerir. Kültür insana kendini yansıtmaya yeteneği verir. Bizi özellikle insan yapan, rasyonel varlıklar haline getiren, eleştirel yargı ve ahlaki bir bağlılık duygusu veren şey kültürdür. Kültür aracılığı ile değerleri ayırt eder ve seçimler yaparız. Yine, birey kültür aracılığı ile kendisini ifade eder, kendisine ilişkin farkındalık kazanır, eksikliklerini kavrar, kendi başarılarını sorgular, yorulmaksızın yeni anlam arayışlarına girer ve sınırlarını zorlayarak eserler üretir.

Bu bilgilerin ışığında, kültürün, her bir toplum bağlamında o toplumun geçirdiği tarihsel evreler, sosyo-ekonomik, entelektüel yapı ve gelişmişlik düzeyi ile koşut biçimde kendine özgü bir yapı kazandığı düşünülebilir. Kültür kavramı, maddi ve manevi özellikleri ile aynı zamanda kimlik kavramını da biçimlendirmektedir. Oxford sözlüğünde (English Oxford Living Dictionaries, 2019) kimlik "Bir kişi ya da şeyin kim ya da ne olduğu gerçeği"; "Bir kişi ya da şeyin kim ya da ne olduğunu belirleyen karakteristik özellikler" şeklinde tanımlanmıştır.

Kimlik ve kültür kavramını etkileşimli boyutu ile değerlendiren Weeks'e (1998, s. 85) göre kimlik,

Bazı insanlarla nelerinizin ortak olduğuna ve sizi başkalarından neyin farklılaştırdığına ilişkin bir ait olma sorunudur. En temel anlamıyla size kişisel konum duygusu, bireyselliğinize değişmez bir öz verir ama aynı za-

GÜLER DEMİR

manda da sizin toplumsal ilişkilerinize, diğerleriyle olan karmaşık bağlarınıza ilişkindir ve modern dünyada bu ilişkiler giderek daha karmaşık ve şaşkırtıcı bir hale gelmektedir.

Yine, Weeks (1998, s. 85) hepimizin bağlılık için savaştığı, potansiyel olarak çelişik bir dizi kimlikle yaşadığımızı (erkek ya da kadın, normal ya da eşcinsel, sağlam ya da sakat, Britanyalı ya da Avrupalı) ifade eder. Hangi kimliğimiz üzerinde yoğunlaşacağımız, hangisini öne çıkartacağımız, hangisiyle özdeşleşeceğimiz sayısız etkene bağlıdır; ancak, esas olarak başkalarıyla paylaştığımız ya da paylaşmak istediğimiz değerler öne çıkmaktadır (Weeks, 1989, s. 85).

Kültür ile ayrılmaz ilişkisi ve işlevi açısından dikkate alınması gereken bir diğer temel kavram 'dil'dir. Dil kültürün taşıyıcısı; kültür de dilin niteliklerini göstermesine zemin olan bir uygulama alanıdır. Dil, toplumun algı, ilgi ve kültürel değerleri üzerinden somut ürünler aracılığı ile vücut bulmaktadır. Konuşmalara konu olan her şey kültürün dil aracılığı ile sosyal hayata yansımalarıdır. Dil ve kültür kavramları birbiri ile iç içe girmiş, birbirini tamamlayan iki unsurdur. Dil kültürün taşıyıcısı, kültür ise dile kaynaklık eden önemli bir rezerv alanıdır (Göçer, 2012, s. 54).

Toplumların gittikçe heterojenleşen, çok kültürlü forma bürünen yapısına koşut olarak, farklı kimlik, kültür ve dilden gelen grupların bir arada yaşaması, çeşitli sorunları ortaya koysa da toplumların huzurlu yaşamı adına pozitif değerlerine odaklanılarak ele alınması gereken bir konudur. Kymlicka'nın da (1998, s. 37) işaret ettiği gibi "Modern dünyada yaşayan yüzlerce dil, etnisite ve farklı kültürlerin mevcut olması ve bir kaç devlet haricinde homojen yapının neredeyse görülmemesi, modern toplumları, kimliklerinin tanınmasını ve kültürel farklılıklarına saygı gösterilmesini talep eden azınlıklarla yüzleştirmektedir."

Çok kültürlülük olgusunun ve kavramının dayanağı, özellikle konunun politik düzeyde de ilk kez uygulamaya alındığı Kanada'da Quebec'li ve diğer dokuz eyaletin yönetimi arasında çıkan anlaşmazlıklara bağlanabilir. Doytcheva'nın (2009) verdiği bilgilere göre, Kanada'da İngiliz Kanadalıların, Fransız Kanadalılardan daha etkin duruma gelmeleri ile beraber 1960'lı yıllarda Fransız Kanadalıların özerklik talepleri doğmuştur. Bu ve benzeri sorun ve karışıklıkların çözümü amacı ile Kanada Federal Hükümeti, 1971'de çok kültürlülük politikasını uygulamaya geçirmiştir. Böylece nihai olarak öncesinden farklı ve çok kültürlü yeni bir Kanadalı kimliğinin teşviki hedeflenmiştir (Doytcheva, 2009, s. 37-38).

İngilizcedeki 'multicultural' sözcüğü çok kültürlü anlamına gelir. Aynı dilde 'multiculturalism' ise çok kültürlü yapıyı destekleyen görüş anlamında olan çok kültürcülük demektir. Çok kültürlülük kavramı günümüzde çok kültürcülük yerine de kullanılmaktadır (Çınar, 2010, s. 40). Ancak, çok kültürlülük var olan durumu ortaya koyarken, çok kültürcülük bu durumun benimsenerek savunulması anlamında ele alınmalıdır.

ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK BAĞLAMINDA ÇOCUKLARA YÖNELİK KÜTÜPHANE HİZMETLERİ

Çeşitli kültürlerin bir arada yaşaması durumuna işaret eden çok kültürlülük doğal olarak beraberinde kültürler arası yaşam biçimi ve paylaşımını getirdiğinden; farklı kimlik, kültür, dil ve anlayışların saygı ile karşılanmasını, farklılıkların ortak paydada buluşmasını gerektiren bir olgudur. Taylor'a (1992, s. 26) göre, kimliklerin tanınmaması, yok sayılması, yalnızca bir nezaket eksikliğine işaret etmez. Aynı zamanda bu duruma maruz kalanları ciddi bir biçimde yaralayan, onlara acı veren, kendilerine karşı nefret dahi uyandıran bir durumdur. Bu nedenlerle, kimlikleri tanımak yalnızca insanlara borçlu olduğumuz bir nezaket kuralı değil aynı zamanda yaşamsal ve insani bir gereksinimdir.

5. Çok Kültürlülük Bilincinin Yayılması ve Çok Kültürlü Hizmetler Bağlamında Çocuk Kütüphaneleri

Çocukluk dönemi, çevresini kuşatan olay, olgu ve koşullar çerçevesinde, iç ve dış etmenlerle biçimlenmektedir. Küreselleşmenin yaygınlaştığı ve çok kültürlü grupların ortak yaşamının kanıksanmaya başladığı günümüzde, çocuğun kendi kültürü dışındaki kültürleri tanıyarak yetişmesi sürecinde kütüphaneler sundukları materyal ve hizmetlerle çocuklar için önemli rolü olan araçlardır. Ting'in (2017, s. 3) aktarımı ile Kuperus (1992) çocukların diğer kültürlerle ait literatürü okuyup öğrendikten sonra, bu kültürlerle karşı tutumlarının olumlu etkilendiğini; daha fazla anlayış, empati ve küresel farkındalık geliştirdiklerini ifade etmektedir. Bu açıklama, çocukların yabancı oldukları kişilerle ilgili kitap okumalarının fayda sağladığını ve bu kitapların onların zihninde başkalarının hayatlarına ilişkin 'pencere' açtığını doğrulamaktadır.

IFLA'nın (Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kuruluşları Federasyonu) "Çocuk Kütüphanesi Hizmetleri İçin İlkeler" (Yılmaz ve Ekici, 2011, s. 545-546) adlı kılavuzunda, çocuklara yönelik kütüphane hizmetlerinin, hiçbir zaman çocuklar ve onların aileleri için günümüzdeki kadar önemli olmadığına işaret edilmiştir. Kılavuzda bu duruma şu şekilde vurgu yapılmıştır:

Bilgiye erişim ve dünyanın çok kültürlü zenginliklerinin yanı sıra, yaşam boyu öğrenme ve okuryazarlık becerileri de toplumların önceliği durumuna gelmiştir. Nitelikli bir çocuk kütüphanesi, çocukları yaşam boyu öğrenme ve okuryazarlık becerileri ile donatarak, onların topluma katılımlarını ve katkıda bulunmalarını sağlar. Çocuk kütüphaneleri sürekli artan toplumsal değişikliklere yanıt vermeli ve bütün çocukların bilgi, kültür ve eğlenme gereksinimlerini karşılamalıdır. Her çocuğun yerel kütüphaneye alışkın olması ve kütüphane kullanma becerilerine sahip kılınması gerekir.

Aynı kılavuzda (Yılmaz ve Ekici, 2011, s. 546), materyal ve etkinliklerini geniş bir yelpazede sunan halk kütüphanelerinin, okumanın keyfini ve bilgiyi keşfetmenin heyecanını yaşamalarında ve hayal güçlerini geliştirmelerinde çocuklara olanak sağlamak biçimindeki misyonuna da işaret edilmektedir:

Çocuklara ve ebeveynlerine kütüphanelerden nasıl en etkili biçimde yararlanabilecekleri ve gerek elektronik gerekse yazılı medya kullanım becerilerini nasıl geliştirebilecekleri öğretilmelidir. Halk kütüphanelerinin, okuma-

GÜLER DEMİR

yı öğrenme sürecini destekleme ve çocuklar için kitaplar ile diğer medyayı sağlama gibi özel bir sorumluluğu vardır. Kütüphane, çocuklara öykü anlatımı, kütüphane hizmetleri ve kaynakları ile ilgili etkinliklerden oluşan özel hizmetler sunmalıdır.

Ayrıca, erken yaşlardan itibaren kütüphane kullanımını desteklenen çocuklar, büyük olasılıkla ileriki yıllarda da kütüphane kullanıcısı olarak kalacaklardır. Çok dilli ülkelerde, çocuklar için kendi anadillerinde kitaplar ve görsel işitsel materyaller olmalıdır (Yılmaz ve Ekici, 2011, s. 546).

Çocuklar bebekliklerinden itibaren dış dünyadan gelen uyarılar ile bilgilendirilerek bir benlik duygusu geliştirirler. Çoklu dil ve kültürlerdeki çeşitliliği yansıtan materyaller çocuğun kendi imajı üzerinde olumlu bir izlenim edinmesine ve aynı zamanda diğer kültürlerle ilişkin anlayış köprüleri inşa etmesine yardımcı olur. Tüm çocuklar kendilerini yansıtan, kendi dilleri ve kültürleri bağlamında öyküler, resimler vb. kaynakları görmek isterler. Kütüphane koleksiyonlarındaki çeşitlilik, kültürel açıdan otantik materyaller, tüm çocukların kendileri gibi insanlarla tanışmalarına ve kendi kültürlerinin ve diğerlerinin kültürlerinin güzelliği anlamında bir anlayış geliştirmelerine izin verir (Naidoo, 2014, s. 3). Kitaplar ve diğer basılı ve dijital medya, çocuklara dünyanın kendileri gibi insanları ve farklı olanları nasıl algıladığı konularına ışık tutar.

Çocukların tutum ve önyargılarının oluşmaya yüz tuttuğu dönemlerde kültürel çeşitliliği olan kitapları seçerek, onların diğer kültürleri tanımaları sağlanır. Kütüphanecilerin seçtiği, uygun ve etkili resimli kitaplar, farklı kültürlerle ilişkin olumlu imajları destekleyebilir. Kendini tanımlama özsaygıyı ve kendine değer duygusunu arttırırken, olumsuz veya aşağılayıcı imge ve resimler başka bir kültüre veya ırka karşı olumsuz tepkilere neden olabilir. Olumsuz imgelerin ve tepkilerin önüne geçmek, bunlardan kaçınmak kesinlikle tüm toplum üyeleri kadar kütüphanecilerin de sorumluluğudur. Bu nedenle, kütüphaneciler büyük ölçüde halkın gereksinim ile hislerine ve özellikle çabuk etkilenebilen çocuklara karşı çok duyarlı olmalıdırlar. Kütüphaneciler, diğer kültürlerle ilgili kitaplardaki basmakalıp inanışlar, tek tipleştirme ile gerçekçi yorum ve deneyimleri ayırt edebilecek; niteliklilik ve otantikliği tanıyıp değerlendirebilecek perspektife sahip olmalıdırlar. Çocuklara istedikleri zaman çok kültürlü kitaplar sunulabilir. Çocuklar sadece kendi kültürleriyle ilgili kitapları değil, iyi bir yazım biçimi ve açıklamalara sahipse, her tür kitabı okuyacaklardır. Bununla birlikte, çocuklar, kendi kültürleri veya diğer kültürler ile ilgili kitapları okudukları zaman, kitaplar o kültürün gerçekçiliğini yansıtmalı; kasıtsız da olsa gerçek dışı olanları içermemelidir. Azınlık çocuklarının kendilerini kitaplarda yer alacak kadar değerli görmeleri, hissetmeleri önemlidir (Mosely, 1997, s. 1-2).

İyi bir çocuk kütüphanecisi, çocukların özel gereksinimleri hakkında uzmanlık bilgisine sahip olmalıdır. Bu bağlamda öncelikle bilgi edinilmesi yararlı olan konu, genel olarak çocuklara, özel olarak da kullanıcı çocuk grubuna

ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK BAĞLAMINDA ÇOCUKLARA YÖNELİK KÜTÜPHANE HİZMETLERİ

ilişkin özelliklerdir. Bunun dışında, mesleki bilgi, yönetim ve iletişim becerileri, koleksiyon geliştirme ile programlama bilgi ve becerileri, halkla ilişkiler ve ağ oluşturma gibi konular oldukça önemlidir (Mdluli, 2007, s. 3).

Çok kültürlü ortamlarda çocukların okuma, bilgilenme ve sosyalleşme gibi niteliklerini geliştirecek çalışmaların, kütüphaneci ve yetişkinlerin kılavuzluğunda, onların katılımı ile gerçekleştirilmesi önemlidir. Bu paylaşım, çocukların özgüvenlerinin gelişimi ile gelecekteki hayatlarına hazırlanmalarına katkı sunacaktır.

Bu bağlamda, 2002-2004 yılları arasında sürdürülen bir pilot proje kapsamında Carnegie Vakfının seçtiği ve desteklediği bir kütüphane, çok kültürlü çocuklar için geliştirdiği araç ve olanaklar ile anılmaya değer bir örnektir. Bu kütüphanenin bulunduğu yer (Güney Afrika, Alexandra), bölgenin en yoksul ve altyapı olanakları en zayıf bölgelerinden biridir. Projenin amacı, çocuklarda okuma kültürünü geliştirmektir. Vakfın desteklediği ve bir referans kütüphanesi olan Alexandra Halk Kütüphanesi, özellikle çalışma alanları sunması yönünde çok fazla talep edilmekteydi. Bu koşullarda, kütüphanede çocuklar için hikâye saatleri ve programlar düzenlemek oldukça zordu. Dolayısıyla, 2002 yılında Alexandra, Johannesburg'da o bölgedeki kreş ve ilkokulların da talebini karşılayacak nitelikte bir çocuk kütüphanesi açılmıştır. Kütüphanede çok kültürlü bir toplumda okuma kültürünü destekleyen özel okuma programları ve etkinlikleri düzenlenmektedir. Alexandra Çocuk Kütüphanesinde düzenlenen belli başlı çalışmalar arasında 'Early Childhood Development' (Erken Çocukluk Gelişimi), 'Born to Read' (Okumaya Doğmak), 'Book Talk' (Kitap Sohbeti), 'Family Literacy' (Aile Okuryazarlığı) adlı program ve etkinlikler bulunmaktadır. Bunların dışında diğer örnekler, ilkokullar için okuma yarışmaları düzenlemek, öğleden sonraları öksüz, yetim ve diğer çocuklara okul projeleriyle destek olmak, personel için de bilgi yarışmaları ve okuma grupları oluşturmaktır. Söz konusu birkaç program hakkındaki ayrıntılı bilgiler aşağıdaki gibidir (Mdluli, 2007, s. 7-9):

- 1) Early Childhood Development kapsamında kütüphaneciler ayda bir kez kreşi ziyaret etmektedir. Burada, çocuklara kütüphane kullanımı ile beraber farklı dillerde kitapların kullanımına ilişkin eğitim verilerek, hikâye anlatımları gerçekleştirilir. Ayrıca haftada bir kez kütüphaneye gelen çocuklara tekerlemelerin öğretilmesi, oyuncakların sunumu ve kitap içeriklerinin oyunlarla canlandırılması gibi etkinlikler düzenlenir.
- 2) Born to Read, henüz anne karnında olanlar da dâhil bebekleri okuma kültürü ile tanıştırmayı amaçlayan bir programdır. Kütüphaneci, bu amaçla düzenli olarak anne adayları ve annelerle buluşarak onlarla bebelere kitap okuma konusunu tartışır. Program çerçevesinde annelere İngilizce ve Zulu dili gibi birçok dilde kitaplar, videokasetler verilir. Anneler ayrıca kendi aralarında bebek masajı ve ilk yardım ile ilgili konularda da bilgi alışverişinde bulunur.

- 3) Book Talk etkinliği çerçevesinde, kütüphaneciler, daha önceden seçilip okunan kitaplar üzerine sohbet etmek üzere yaşları 8-16 arasında değişen 20 çocuktan oluşan bir grupla düzenli olarak buluşurlar. Bu tartışma sürecinde küçük çocukların, anadillerini kullanmalarına izin verilir; ancak daha büyük olanların, bu tartışmaları İngilizce yapması teşvik edilir. Bir çocuk kitaptan paragraf okurken, telaffuz, imla ve noktalama kurallarına uyumu denetlenir.
- 4) Family Literacy ise kütüphaneciler ile ebeveynler veya bakıcıların da katıldığı, çocuklarla kitap paylaşımı üzerine temellendirilen bir çalışmadır. Bu çalışma ile yetişkinlerle beraber kitap okuyan çocuklar okuldaki eğitimlerine de destek verecek pek çok şey öğrenirler. Çocukların dil becerileri, hayal güçleri ve bilgi dağarcıkları gelişir (Mdluli, 2007, s. 7-9).

Çocuk kütüphaneleri, materyalleri ve programları ile yeterli düzeyde kültürel çeşitliliğin temsilini gerçekleştirdiği zaman, çocukların olumlu bir benlik duygusu geliştirmelerini, başka dünyaları keşfederek ufuklarının genişlemesini, farklı kültürel, dilsel kökenden gelen insanları tanımalarını, benimsemelerini sağlayacak ortamlar yaratılmış olur. Kütüphanede kültürel temsilleri gerçekleştirme ve teşvik etmenin bir yolu, okuryazarlık girişimleridir. Bu çalışmalara bir örnek, 1996 yılında Pat Mora ve kurucu ortak REFORMA (Latince ve İspanyolca Konuşanlara Kütüphane ve Bilgi Hizmetlerini Teşvik Ulusal Birliği) ortaklığı ile birlikte geliştirilen Día adlı bir programdır. Bu program, çocukları kültürel ve dilsel çeşitliliği temsil eden kitaplarla tanıştırmayı amaçlayan bir aile okuryazarlığı programıdır. Amerikan Kütüphane Derneğinin (ALA) bir bölümü olan Çocuklara Kütüphane Hizmeti Derneği (ALSC) bünyesinde organize edilen Día, çeşitli kültürel kökenlerden gelen çocukları birçok kültür ve birçok dilde kütüphane materyalleri kanalı ile bir araya getirmenin önemine vurgu yapmaktadır (Naidoo, 2014, s. 4).

Son yıllarda Suriye’de gerçekleşen iç savaş nedeni ile Türkiye’ye göç dalgaları çoğalmaktadır. Üç milyon civarında Suriyelinin geçici koruma altında olduğu Türkiye, dünyada en fazla sayıda Suriyeli göçmen barındıran ülke konumundadır. Göçmenlerin neredeyse yarısı çocuklardan oluşmaktadır (AFAD, 2017, Aktaran: Sümbül, 2017, s. 46). Suriyeli göçmenlerin %10’dan daha az bir kısmı sınır hattında bulunan 23 resmî kampta ikamet etmekte geri kalan %90’lık kısım ise kamp dışında kalarak ülkemizin çeşitli şehirlerinde ikamet etmektedir. Milli Eğitim Bakanlığının verilerine göre 500 bin civarında Suriyeli çocuğun ülkenin çeşitli yerlerinde okullara kayıtlı olmasına karşın 400 bin civarında çocuğun okula gidemediği tahmin edilmektedir (Unicef, 2017, Aktaran: Sümbül, 2017, s. 46).

Sümbül’ün de (2017, s. 56) ifade ettiği gibi, Türkiye’de ilgili mercilerin göçmenler konusunda çok kültürlü anlayışı benimseyen bir yaklaşımla eğitim-öğretim kadrolarını desteklemeleri ve bilgi merkezlerini (dolayısıyla çocuk kütüphanelerini) düzenlemeleri gerekmektedir. Uzun yıllar ülkemizde yaşayacağı

ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK BAĞLAMINDA ÇOCUKLARA YÖNELİK KÜTÜPHANE HİZMETLERİ

öngörülen göçmenlerin ülkemiz toplumuyla uyum içinde yaşamasını sağlayacak ve onları ülkemiz bilgi üretimine dâhil etmeye yönelik adımlar atılması; ancak eğitim ve bilgi merkezlerinin geliştirilmesi ile mümkün olacaktır. Eğitim kurumlarımız ile bilgi merkezlerimizde hayata geçirilecek çok kültürlü yaklaşım, toplumsal hayatımıza olumlu biçimde yansiyacaktır. Bu yaklaşım ve yapılanma, sağlıklı toplumsal ilişkiler yanında kendi kültürünü yaşatan, bilgi üreten ve bulunduğu ülkeye değer katan göçmenlerin sayısını da çoğaltacaktır (Sümbül, 2017, s. 56).

Çocukların küresel bir topluma uyumu ve tüm farklılıklara karşı sevgi, saygı duygularını geliştirecek biçimde ufuklarının genişlemesi için çok kültürlülüğü ilke edinen çocuk kütüphanelerine gereksinim vardır. Farklı kültürlerle sahip çocukların bir araya gelip buluşmasına ortam sunan, onlara çeşitli okuma materyalleri, görsel işitsel araç gereçler ve etkinliklerle (hikâye anlatma saatleri, yabancı dil eğitimi, gösteri ve sergiler vb.) destek sağlayan kütüphaneler, çocukların eğitimine katkı sunduğu gibi kültürler arası diyaloglarını geliştirmelerine de yardımcı olacaktır.

Sonuç ve Öneriler

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyada gözlenen politik ve ekonomik sistem değişiklikleri; ticaret ve sanayi alanında hareketlilikler, göçler, internet ve ilişkili teknolojilerin dünyayı küçülten araç ve olanakları, küreselleşme gibi pek çok etmen genel olarak toplumlarda tüm dengeleri etkilemiştir. Bunun yanı sıra post modernist anlayışın yansıttığı değişen norm ve değerler gibi faktörlerin de tetiklemesi ile beraber gerek reel gerek sanal ortamlarda ortak yaşam biçimlerinin ivme kazanması söz konusu olmuştur. Anılan çerçevede birden fazla kültürün bir arada yaşaması ve kültürel çeşitlilik, bir diğer deyişle çok kültürlülük günümüz toplumlarının gittikçe daha da hızla yüzleştiği bir gerçekliktir.

Tarihsel süreçte ulus ve toplumların yaşadığı bu gerçeklik önceleri -deyim yerinde ise- 'misafir' olanın 'ev sahibine' uyumunu odağa alan bir anlayış ile asimilasyon gibi formüllerle çözülmeye çalışılmıştır; ancak çözüm olmak yerine kültürel çatışmaları, hatta diğerine düşmanlığı tetikleyen bu ve bunun gibi yaklaşımların yararlılığının olmadığı artık üzerinde sıklıkla uzlaşmış olan bir çıkarımdır. Bu nedenle, Kanada, Amerika Birleşik Devletleri ve Avustralya gibi aldığı yoğun göçler nedeni ile diğerlerinden daha fazla çok kültürlü olan ülkeler, barındırdıkları tüm kültürlerin kimliklerini koruyarak eşit ve huzurlu koşullar içerisinde yaşamasını sağlamak üzere yapılanmalara girmekte, kültürel kaynaşmalara (kültürel entegrasyona) yönelik politikalar üretmektedir.

Çok kültürlü bir yaşam biçiminin başarılı biçimde hayata geçirilmesi için öncelikle bu konuda devlet politikaları, mevzuat çerçevesi, eğitim kurum ve kuruluşları ve toplum katmanlarında farkındalık ve içselleştirme gerekmektedir. Sonraki adımlar ise ilişkili tüm mekanizmaların istekliliği ve ortak iradesi ile gereken işbirliği içerisinde kendiliğinden atılacaktır.

GÜLER DEMİR

Bu bağlamda verilecek eğitim ve oluşturulacak farkındalığın en önemli hedef kitlelerinden biri geleceğimizi temsil eden çocuklardır. Çocukluğun salt biçimde çocuğun yetişkinliğe evirildiği bir krizalit (koza) dönem olduğuna ilişkin odaklanma, tarihsel olarak çok gerilerde kalmıştır. Günümüzde artık, disiplinler arası bir perspektifle, her bir çocuğun kendine özgü zihinsel, duygusal, ruhsal ve toplumsal koşullar çerçevesinde geliştirdiği özgün birer kimlik taşıdığı gerçeği su yüzüne çıkmıştır. Dolayısıyla çocuğun eğitim sürecinde, yaşadığı toplumun gerçeklerini göz ardı etmeden onu gelecek yaşamına hazırlamak önerilen en önemli ilke olmalıdır.

Etnik ve kültürel çeşitliliği olan bir toplumda çocuğun kültürel farklılıklara aşina olmasını, söz konusu bu farklılıkları kendine özgü gerçeklikleri bağlamında empati ile önyargılardan uzak biçimde değerlendirmesini sağlamak, aile, toplum, eğitim kurum, kuruluşları ve ilişkili diğer tüm mekanizmaların elindedir. Halk ve/veya okul kütüphanesi ve/veya bağımsız bir yapılanma içerisinde, hangi koşullarda olursa olsun, çocuk ve gençlere hizmet veren kütüphaneler, kaynakları ve sundukları olanaklarla, bu sürecin en önemli yapı taşlarıdır.

Buraya kadar ileri sürülen görüşlere ve yaklaşıma dayanarak, bu çalışmada çok kültürlülük anlayışının yayılmasında ve çocuklara çok kültürlü hizmet ve etkinliklerin yöneltilmesinde, kütüphane ve bilgi merkezlerinin rol ve sorumlulukları tartışılmıştır.

Çok kültürlülük bilincinin yayılması ve çok kültürlü gereksinim ve taleplere yönelik her türden hizmet ile programların hayata geçirilmesinde ön koşul öncelikle bu hizmeti verecek kişi, kurum ve kuruluşların kendilerinin bu bilinç ve iradeye sahip olması; bu çerçevede eğitilmesi gerekliliğidir. Gelişmiş ülkelerde bu konuda yürütülen çabalar ve girişimlerin, gittikçe daha çok göçlere uğrayan ve kültürel zenginlikleri kucaklayan ülkemizde de dikkate alınarak uygulamaya konulması, huzur ve istikrar içinde yaşamamızın garantisi olacağı gibi insan hakları, eşitlik ve entelektüel gelişim adına da bir gerekliliktir.

ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK BAĞLAMINDA ÇOCUKLARA YÖNELİK KÜTÜPHANE HİZMETLERİ

Kaynakça

- American Library Association. (2006). *Meet the twenty-first century librarian – a techno – literate, savvy professional who works on the front lines of communities and schools*. Erişim adresi: http://www.ala.org/PrinterTemplate.cfm?ContentID=4761&Section=care_ersinlibraries&Template=/ContentMangement/ContentDisplay.cfm
- Cerny, R., Markey, P. and Williams, A. (2006). *Outstanding library service to children: Putting the core competencies to work*. Chicago: American Library Association.
- Coleman, P. (1992). *Past to future the public library's changing role, in informing communities: The role of libraries and information services*. London: CSG.
- Connor, J. G. (1990). *Children's library services handbook*. Arizona: Oryx Press.
- Corsaro, W. A. (2005). *The sociology of childhood* (2. Ed.). California: Sage Publications, Inc.
- Çınar, Z. (2010). *Çokkültürlülük ve kültürlerarasıcılığın tarih eğitimine yansımaları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, Tarih Eğitimi Bilim Dalı, İstanbul.
- Doytcheva, M. (2009) *Çokkültürlülük* (T. Akıncılar Onmuş, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları. (Orijinali 2005'te yayımlanmıştır).
- Oxford University Press. (2019). *English Oxford living dictionaries*. Erişim adresi: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/identity>
- Fenwick, S. I. (1976). Library service to children and young people. *Library Trends*, 25, 329-360.
- Göçer, A. (2012). Dil-kültür ilişkisi ve etkileşimi üzerine. *Türk Dili*, 729, 50-57. Erişim adresi: http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/ali_gocer_dil_kultur_iliskisi.pdf
- Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği. (2012, 11 Ocak). *Resmi Gazete* (Sayı: 28170). Erişim adresi: <http://www.kygm.gov.tr/Eklenti/5,halkkutuphaneleriyonetmeliği-11-01-2012-resmi-gazetepdf.pdf?0>
- The International Federation of Library Associations and Institutions. (2018). *IFLA Guidelines for Library Services to Children aged 0-18*. Den Haag, Netherlands: IFLA Library Services to Children and Young Adults Section. Erişim adresi: https://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ifla-guidelines-for-library-services-to-children_aged-0-18.pdf

- İnanç, B. Y., Bilgin, M. ve Atıcı, M. K. (2007). *Gelişim psikolojisi: çocuk ve ergen gelişimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kuperus, C. G. (1992). *Using interaction with children's literature to positively affect the global and multicultural/multiethnic knowledge and attitudes of third-grade students*. Erişim adresi: <http://eric.ed.gov/?id=ED355144>
- Kymlicka, W. (1998). *Çokkültürlü yurttaşlık: Azınlık haklarının liberal teorisi* (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- McColvin, L. R. (1963). *Çocuk kütüphaneleri* (A. Salgır ve B. Balkan, Çev.). İstanbul: UNESCO. (Orijinali 1957'de yayımlanmıştır).
- Mdluli, F. (2007). Rendering a children's library services in a multicultural - multilingual community. *World Library and Information Congress: 73rd IFLA General Conference and Council* (s.1-16) içinde. Durban, Güney Afrika. Erişim adresi: <https://archive.ifla.org/IV/ifla73/papers/121-Mdluli.pdf>
- Mosely, J. J. (1997). *Multicultural diversity of children's picture books: Robert Fulton Elementary School Library* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED413926.pdf>
- Naidoo, J. C. (2014). *The importance of diversity in library programs and material collections for children*. Erişim adresi: http://www.kulturivast.se/sites/default/files/alscwhitepaper_importance_of_diversity_with_graphics_final.pdf
- Nas, R. (2002). *Örneklerle çocuk edebiyatı*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Rankin, C. and Brock, A. (Ed.). (2012). *Library services for children and young people: challenges and opportunities in the digital age*. London: Facet Publishing.
- Sivakamasundari, R. and Devaki, N. (2017). Nature walk and reading skill - a couple of handle to handle basket full of skills. *2nd International Conference Conjugative Management, Library Information Science, Social Science and Technology for Virtual World* (s. 227-230) içinde. New Delhi: Modern Rohini Education Society.
- Sommer, D. (2012). *A childhood psychology: Young children in changing times*. New York: Palgrave Macmillan.
- Sümbül S. (2017). Göçmenlerin topluma entegrasyonunda kütüphanelerin rolü. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 8, 42-58. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/395539>
- Taylor, C. (1992). *The politics of recognition*. A. Gutmann (Ed.), *Multiculturalism and the politics of recognition* (s. 25-74) içinde. Princeton: Princeton University Press.
- Ting, R. I. (2017). Accessibility of diverse literature for children in libraries: A literature review. *SLIS Student Research Journal*, 6 (2/4), 1-8. Erişim adresi: <http://scholarworks.sjsu.edu/slissrj/vol6/iss2/4>

ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK BAĞLAMINDA ÇOCUKLARA YÖNELİK KÜTÜPHANE HİZMETLERİ

- Tylor, E. B. (1871). *Primitive culture: researches into the development of mythology, philosophy, religion, art and custom* (Volume 1). London: Bradbury, Evans and Co., Printers, Whitefriars.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (1982). Mexico City Declaration on Cultural Policies. *World Conference on Cultural Policies*. Mexico City: UNESCO. Erişim adresi: https://culturalrights.net/descargas/drets_culturals401.pdf
- Uygur, N. (1984). *Kültür kuramı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Vandergrift, K. E. (1996). Female advocacy and harmonious voices: A history of public library services and publishing for children in the United States. *Library Trends*, 44 (4), 683-718.
- Walter, V. A. (2001). *Children & libraries : Getting it right*. Chicago: American Library Association.
- Weeks, J. (1998). Farklılığın değeri. İ. Sağlamer (Çev.). *Kimlik: Topluluk/Kimlik/Farklılık* (...) içinde. İstanbul: Sarmal Yayınları. (Orijinali 1990'da yayımlanmıştır).
- Willett, H. G. (1995). *Public library youth services: A public policy approach*. New Jersey: Ablex Publishing Corporation.
- The International Federation of Library Associations and Institutions. (2011). Çocuk kütüphanesi hizmetleri için ilkeler. B. Yılmaz ve S. Ekici, (Çev.). *Türk Kütüphaneciliği*, 25 (4), 545-552. (Orijinal yayımlanma tarihi bilinmiyor).
- Yılmaz, B. (2013). Öğrencilerin okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıklarında ebeveynlerin duyarlılığı. *Halk kütüphaneleri: Araştırmalar ve görüşler* (s. 525-540) içinde. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.